

Tadas Ivanauskas

Žymus mokslininkas, biologas, zoologas, gamtosaugos Lietuvoje pradininkas, rašytojas, visuomenės veikėjas. Gimė 1882 12 16 Lebiodkoje, Varanavo r. (dab. Baltarusija). Mirė 1970 06 01 Kaune, palaidotas Tabariškių kapinėse (Kauno r.).

1901 m. baigė Varšuvos gimnaziją, 1903 m. – Peterburgo 10-ąją berniukų gimnaziją. 1903–1905 m. studijavo gamtos mokslus Peterburgo universiteto Fizikos-matematikos fakultete. Užmezgė ryšius su Peterburge gyvenančiais lietuviais, išmoko lietuvių kalbą. 1908 m. baigė Sorbonos universiteto Gamtos-istorijos fakultetą, dirbo šio universiteto gamtos tyrimų stotyse (iki 1910 m.). 1910 m., išlaikęs egzaminus, gavo Peterburgo universiteto gamtos mokslų I laipsnio diplomą. Tais pačiais metais suorganizavo Gamtos mokslų vaizdinių priemonių laboratoriją ir jai vadovavo iki 1915 m. Zoologinių kolekcijų rinkimo tikslais daug keliavo, suorganizavo ekspedicijas į Murmanską, Š. Norvegiją, šiaurines Arkties vandenyno salas. 1922 m. surengė mokslinę ekspediciją į Istrijos pusiasalį (prie Adrijos jūros), 1927 m. – į Vilsandi salą (Estija), 1931 m. – į Braziliją.

1918 m. grįžo į Lietuvą. Buvo vienas iš aktyvių Lietuvos Šaulių sąjungos kūrėjų. Iki mirties 1970 m. gyveno Kaune. 1919 m. įsteigė Gamtos tyrimo stotį su zoologijos muziejumi ir jai vadovavo iki 1922 m., jai tapus įkurto Lietuvos universiteto dalimi. Buvo vienas iš 1920 m. organizuotų Aukštųjų kursų Kaune iniciatorių, kūrėjų ir lektorių (1922 m. pertvarkyti į Lietuvos universitetą). 1922 m. jam suteiktas profesoriaus vardas ir pavesta vadovauti Lietuvos universiteto Zoologijos ir lyginamosios istorijos katedrai. 1923 m. Padujos universitetas jam suteikė daktaro laipsnį.

1941 m. išrinktas Lietuvos TSR Mokslų akademijos tikruoju nariu.

1940–1956 m. vadovavo Vilniaus valstybinio universiteto Zoologijos katedrai, buvo šios katedros profesorius. Taip pat dirbo Lietuvos žemės ūkio akademijos Miškininkystės katedroje, jai

vadovavo (1951–1954). 1945–1950 m. – Mokslų akademijos Biologijos instituto direktorius, šio instituto pagrindinis kūrėjas, organizatorius ir instituto padalinių bei tyrimų tematikos formuotojas.

1954–1965 m. buvo Kauno valstybinio medicinos instituto Bendrosios biologijos katedros vedėjas, nuo 1965 m. iki mirties – šios katedros profesorius.

T. Ivanauskas – vienas žymiausių gamtos apsaugos Lietuvoje pradininkų: jo iniciatyva pradėti miškų atželdinimo darbai, organizuotos pavasarinės paukščių sutikimo šventės, 1929 m. Obelynėje (netoli Kauno) įkūrė pirmąją kailinių žvėrelių fermą, didelį pomologijos sodą ir dendrologinį parką, 1929 m. jo iniciatyva įsteigta Ornitologinė stotis Ventės rage, 1937 m. – įsteigtas Žuvinto rezervatas, 1938 m. – Kauno Zoologijos sodas. Jis buvo aktyvus mokslo ekspedicijų dalyvis ir organizatorius.

Didžiuliai T. Ivanausko nuopelnai pomologijoje, sodininkystėje, ornitologijoje, teriologijoje, hidrobiologijoje, entomologijoje, herpetologijoje ir kitose mokslo šakose, daugelyje kurių buvo šių mokslų pradininkas Lietuvoje. T. Ivanauskas tyrė paukščius, jų migraciją, introdukavo nemažai augalų, aktyviai propagavo gamtos apsaugą, racionalią medžioklę, sukūrė lietuvišką biologijos terminologiją. Tik šio mokslininko dėka turime lietuviškus paukščių, kitų gyvūnų, augalų pavadinimus (anksčiau viskas buvo tik lotyniškai). 1926 metais T. Ivanauskas inicijavo pirmąją Lietuvoje kompleksinę hidrobiologinę ekspediciją į Sartų ežerą ir jai vadovavo. Joje su kolegomis buvo atlikti limnologijos, faunistikos, mineralogijos, geologijos ir botanikos tyrimai. T. Ivanauskas vadovavo daugiau kaip 20 aspirantų, iš kurių disertacijas sėkmingai apgynė 15 jo mokinių. 7 jo mokiniai ir jų mokiniai bei pasekėjai yra apdovanoti Lietuvos mokslo premijomis. Net dvi Lietuvos mokslo premijos skirtos jo mokiniams ir pasekėjams pomologijoje.

T. Ivanauskas vienas ir su bendraautoriais išleido daugiau kaip 860 publikacijų, iš jų 100 monografijų, knygų, kitų leidinių. Viso publikavo daugiau kaip 11 tūkstančių puslapių.

Už svarbiausią veikalą „Lietuvos paukščiai“ (3 kn., 1957) 1959 m. apdovanotas LTSR respublikine premija. Kiti leidiniai: „Vadovėlis vabzdžiams rinkti“ (1924), „Vadovėlis Lietuvos paukščiams apibūdinti su trumpu jų aprašymu ir 207 paveikslais“ (1931), „Gamtininko užrašai“ (1955, 1982), „Apie žvėris ir paukščius“ (1956), „Gyvybės raida“ (1958), „Trys mėnesiai Brazilijoje“ (1960), „Vadovas jaunam sodininkui-daržininkui“ (1969), „Pasaulio paukščiai“ (1971, 1981), „Pasaulio žvėrys“ (1968, 1973), „Aš apsisprendžiu“ (1994). Su bendraautoriais išleido: „Lietuvos gėlųjų vandenų žuvys“ (1956), „Žuvintas“ (1961), „Lietuvos pomologija“ (1962), „Biologija“ (1970) „Miško paukščių ir žvėrių biologija ir medžioklės ūkio pagrindai“ (1971). Tarpukaryje leistos „Lietuviškosios enciklopedijos“ 9 tomuose T. Ivanauskas publikavo 134 straipsnius (>300 puslapių). Buvo šios enciklopedijos skyriaus redaktorius.

Pažymint T. Ivanausko nuopelnus entomologijai, viena drugių rūšis Gelechiidae šeimos gentis pavadinta *Ivanauskiella* (Ivinskis & Piskunov, 1980) vardu. Jo vardu pavadinta minuojančių

dvisparnių *Liriomyza ivanauskasi* (Pakalniškis, 1998) rūšis. T. Ivanausko vardu pavadintos miestų gatvės, vidurinės mokyklos, jo kurtam Kauno Zoologijos muziejui suteiktas T. Ivanausko vardas.

1928 m. už nuopelnus Lietuvai T. Ivanauskas apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės medaliu, už Zoologijos muziejaus įkūrimą 1929 m. – Gedimino III laipsnio ordinu, 1931 m. – Lietuvos Respublikos Šaulių žvaigždės medaliu, 1959 m. – LTSR respublikine premija, įvairiais raštais, medaliais ir kitais apdovanojimais. 1945 m. jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio mokslo veikėjo vardas. 1982 m. įsteigta Lietuvos mokslų akademijos vardinė T. Ivanausko premija.

T. Ivanauskas buvo ir medžiotojas. Medžiotoju mokslininkas tapo siekdamas pakelti medžioklės kultūrą, diegti supratimą apie teisingą, pusiausvyros neiškreipiančią medžioklę. Jo dėka 1935 m. buvo priimtas naujas Medžioklės įstatymas, padėjęs atsigauti medžiojamajai faunai Lietuvoje.

Parengė LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus
mokslinė sekretorė dr. Jadvyga Olechnovičienė

Naudoti šaltiniai:

LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus asmeninis archyvas.

Vikipedija. Laisvoji enciklopedija.

Akad. M. Žalakevičiaus rengiamos monografijos apie T. Ivanauską rankraštis.